

Von Sanja Zec - Gerhard Lomb

DGUV-Alman Yasal Kaza Sigortası Kurumu Berlin Kaza Önleme Dairesi
İletişim Uzmanı-Yöneticisi

İşyeri İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Organizasyonu - Meslek Kooperatifinin Üyesi Olarak İşletme

1. Giriş

1.1. Almanya'da İş Güvenliği

Almanya'da iş güvenliği uzun bir geleneğe dayanmaktadır. 19. yüzyılın başında çıkartılan bir sanayi tüzüğü iş kazalarına ve işe bağlı sağlık tehlikelerine karşı çalışanları koruma önlemleri alması yönünde işverenleri yükümlü kılmişti.

1884 yılında Graf Otto von Bismarck Kaza Sigortası Yasası ile Meslek Kooperatifleri'ni "Berufsgenossenschaften (BG)" hayata geçirdi. O günden bu güne işletmelerde iş kazaları ve meslek hastalıklarını koruma görevi Meslek Kooperatifleri'ne aittir. Zaman içinde kurumun görevleri sürekli geliştirilmiş ve sonuçlar iyileştirilmiştir.

Günümüzde iş güvenliği Almanya'da dual (iki-li) sistem sayesinde kontrol edilmektedir. Kontrol bir taraftan yasal kaza sigortalarının yüklenicisi olarak Meslek Kooperatifleri, diğer taraftan eyaletlerdeki iş güvenliği makamlarınca gerçekleştirilmektedir.

1.2. Almanya'da Yasal Kaza Sigortaları

Almanya'da yasal kaza sigortaları, sosyal sigortaların bağımsız bir parçasını oluşturur. Diğer bölümlerini hastalık sigortası, emeklilik sigortası, işsizlik sigortası ve bakım sigortası oluşturur. Bütün bu sigortalar dayanışma prensibine dayanmaktadır. Riskler genel olarak bütün sigortalılar tarafından yüklenilir. Bütün sigortalıların birlik sağlanması, hastalık, işsizlik, yaşlılık, bakıma muhtaçlık hali ve iş kazaları sonuçlarına karşı güçlü finansal koruma sağlamaktadır. Almanya'da nüfusun yüzde 90'ının sosyal sigortası vardır.

Almanya'da sosyal sigortalar zorunlu sigortaları oluşturur ve istihdam ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Kaza sigortaları masrafları dahil sosyal sigorta primleri işveren ve çalışanlar tarafından eşit oranda karşılanmaktadır. Ancak yasal kaza sigortaları özel bir konuma sahiptir. Yasal kaza sigortalarının tamamı işverenler tarafından karşılanmaktadır. Buna karşılık işyerlerinin tek tek sorumlulukları kalkmaktadır. Bunun anlamı ise kazaya uğrayan çalışma-

nın açacağı tazminat davasına işyerleri tek tek muhatap olmamaktadır.

1.3. Alman Sınai Meslek Kooperatifi

Sektörlere göre örgütlenmiş olan Alman Sınai Meslek Kooperatifi, yasal kaza sigortalarının yüklenicisidir. Meslek Kooperatiflerinin yanı sıra kaza sigortaları, belediye kaza sigortaları birliği de Almanya'nın yasal kaza sigorta sistemine dahildir.

Alman Meslek Kooperatifleri kamudaki sınai işletmelerini yasal kaza sigortalarını ve belediye kaza sigortaları birliğini sigorta kapsamına alırlar. Örneğin öğrenciler, kamudaki gönüllüler ve çalışanları sigorta kapsamı içine alırlar.

Çatı örgüt olarak Alman Yasal Kaza Sigortası ve Önlemleri Federasyonu "Deutsches Gesetzliche Unfallversicherung (DGUV)", toplam 25 Meslek Kooperatifi, 31 yasal kaza sigortasını ve Belediye Kaza Sigortası Birliğini politik alanda, federal ve eyalet bazında Avrupa ve diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlara ve sosyal partnerlere karşı temsil etmektedir.

Alman Meslek Kooperatifleri kamu tüzel kişiliğe sahip kurumlardır. Kurumlar eşit özerk kuruluş olarak kendisine yasal olarak aktarılmış görevler olan kaza önleme, iş kazaları için kaza sigortası, işe gidiş geliş sırasındaki kazaları ve meslek hastalıklarını işveren ve sigortalı çalışanlar vasıtasıyla devlet denetiminde yerine getirirler.

Altı yılda bir sosyal seçimler gerçekleştirilir. En son sosyal seçim 2005 yılında yapılmıştır. Bu seçimlerde işverenler ve çalışanlar kendi meslek kooperatiflerine ait temsilciler toplantısı için üyelerini seçerler. Temsilciler toplantısında yönetim kurulu belirlenir. Her iki organ da işveren ve çalışan temsilcileri tarafından eşit biçimde temsil edilmektedir.

Sistemin en büyük avantajını sektörlere göre örgütlenmiş olması oluşturmaktadır. Her bir Meslek Kooperatifi belirli bir sektörden sorumludur. Örneğin bir Meslek Kooperatifi inşaat sanayiinde sorumluluk üstlenmiştir. Bir başka Meslek Kooperatifi metal sanayiinde faaliyet gösteren işyerlerinin sorunları ile ilgilenmektedir. Diğer bir Meslek Kooperatifi ise gıda sanayiinde istihdam edilen çalışanların sağlıklarının korunması ile ilgilenmektedir. Bu yöntemle kaza sigortalarında olduğu kadar sağlığın korunmasında da uygulamaya yakın çö-

zümmler gerçekleştirilebilmektedir. İşyerlerinde iş kazası riski ne kadar çözüm merkezli ise her bir önlemin etkisi de o denli güçlü olur. Kişisel zararın tazmin edilmesinde kaza sigortalarında sektörlerle yönelim, mesleki ve sosyal açıdan tekrar uyum sağlanması açısından önemlidir.

Meslek Kooperatifleri'nin en önemli görevleri arasında;

- Çalışanları iş kazalarına, meslek hastalıklarına ve işe bağlı sağlık tehlikelerine karşı korumak,
- Etkili bir ilk yardımı garanti etmek,
- İş kazası veya meslek hastalığına uğrayan kişileri sağlığına tekrar kavuşması için rehabilite etmek,
- İlgili çalışanın tekrar çalışma hayatına intibakını sağlamak,
- Sosyal güvence için sigortalı çalışana ve ailesine geçindirebilmesi için para yardımında bulunmak.

2. İşyerine Üyeliğin Getirdiği Faydalar

2.1. Sigorta Güvencesi: İşyerinin Sorumluluğunu Yüklenmek

Meslek Kooperatifleri'ne üyelik, işyerlerine çok önemli avantajlar kazandırmaktadır. İşyerlerinin sorumlulukları kalkmakta, bu işyerleri hasta veya kaza geçiren çalışanın tazminat davasına muhatap olmamaktadırlar.

Örneğin Danimarka veya ABD gibi diğer birçok ülkedeki sistemlerde bu durum söz konusu değildir. Sigorta şirketlerine prim ve meslek hastalıkları fonu ödemesine rağmen işverene kazaya uğrayan bir çalışan tarafından tazminat davası açılabilir. Açılan davada, işverenin ihmalinin bulunduğu kanıtlanması, işyerine ağır maddi yük getirebilmektedir.

Almanya'da çalışan ve işveren ilişkisine dayanan medeni hukuk davalarının önü büyük ölçüde kapalıdır. Bunun nedeni Almanya'daki Meslek Kooperatiflerinin çıkan zararı kapsamlı bir şekilde tefahi etmesinden ve işletmeciyi yasal anlaşmazlıklara muhatap etmemesinden kaynaklanmaktadır.

Meslek Kooperatifleri yasal takipleri üstlenmektedir. Bunun için kazaya uğrayan kişinin herhangi ilave bir başvuruda bulunması gerekmemektedir.

Bu prensip ilgili kişiye en iyi tıbbi ve finansal yardım yapılmasını garanti etmektedir.

2.2. İşletme Huzuru ve İşyeri İmajı

İşyerini bu sorumlulukların dışında tutmak işyeri huzurunu desteklemektedir. Kazaya uğrayan veya hastalanan kişinin özel bir çözüm talep etmesi halinde bunu işverene değil ilgili Meslek Kooperatifi'ne iletmesi gerekmektedir. Böylelikle çalışan ile işveren arasındaki anlaşmazlık önlenmektedir. Tabii ki işveren çalışanına başvuru yaparken yardımcı olabilmektedir.

Meslek Kooperatifleri, sigortalı mağdur çalışanı erken bir şekilde ve en iyi tıbbi imkanlarla tekrar mesleğine dönmesi imkan halinde ise eski işine geri dönmesini sağlamaya yükümlüdür.

Ahlaki aynı zamanda maddi nedenlerle Meslek Kooperatifleri zamanında ve etkili yardımları yapılması gereken en uygun yöntem kabul etmektedirler. Bu nedenle Meslek Kooperatifleri önleyici sağlık hizmetini teşvik etmektedirler. Bilindiği gibi kaza mahallinde alınacak acil önlemler hayat ve sağlık açısından belirleyici olabilmektedir.

Meslek Kooperatifleri günlük hayatta üstesinden gelmesi gereken talepler ve diğer tamamlayıcı rehabilitasyon hizmetleri için de yardımlar sunmaktadır. Örneğin Meslek Kooperatifleri, özel tasarlanmış tekerlekli sandalyeyi veya gerekli olması halinde mağdur kişinin evini özrüne uygun yeniden inşa edip düzenlenmesini finanse ederler. Aktif üyelik sayesinde işveren, çalışanların sağlığının kendisi için önemli olduğunu ve bir zarar durumunda çalışanların güvencede olduklarını ve çalışanların olabilecek en iyi yardımı alacakları mesajını verir. İşyerinin Meslek Kooperatifine üye olması işyerinin imajını yükseltmektedir.

3. İşyerinin Yükümlülükleri

3.1. Katkı Yükümlülüğü

İşyerinin faaliyet gösterdiği sektöre göre bir işyeri belirli bir Meslek Birliği'ne üyedir. Yasalarla belirlenen bu üyelik işyerinin faaliyete geçmesi ile otomatik olarak başlar. İlgili Meslek Birliği işletmeyi sorumluluk alanı ve tehlike sınıfı konusunda bilgilendirir. Bunlar işyerinin yıllık üyelik için ödeyeceği aidatın ölçüsünü belirlemektedir.

Sektörün çalışma faaliyetinin içerdiği riske gö-

re farklı Meslek Kooperatifleri değişik miktarlarda aidat belirlemektedirler. Kural olarak örneğin inşaat sanayinde faaliyet gösteren bir şirket kuaföre nazaran daha yüksek aidat ödemektedir. Matbaacı ise kimya işletmesine göre daha az aidat ödemektedir. Tehlike sınıfı, her bir sektörün kaza tehlikesini belirler. Yüksek kaza maliyetine sahip sanayi dalları yüksek aidat ödemekle yükümlüdürler. Bu yöntemle prim ödemelerinde adil bir katılım sağlanmış olunur. Kurumun kaza maliyetleri hesaplanırken sadece bir yıl öncesine ait maliyetler değil aynı zamanda geçmişteki hatta on yıllar öncesine ait meydana gelen emeklilik, iş kazası ve meslek hastalıkları gibi maliyetler de dikkate alınmaktadır.

Kaza önleme konusunda başarılı olan işyerleri, bağlı oldukları Meslek Kooperatifleri tarafından daha düşük bir aidat ödemesi ile teşvik edilebilirler. Meslek Kooperatifi özel bir puanlama sistemi uygulamaya koymuştur. Puanlamaya bildirim yükümlülüğü kapsamındaki bütün iş kazaları dahil edilir. Puanın yüksekliğine göre yıllık aidat belirlenir.

Yüksek iş kazası sayısına sahip olan işyerleri yıllık aidata ilave bir miktar aidat ödemek durumunda kalabilirler. Meslek Birlikleri böylelikle işyerlerini etkili kaza önlemleri alma konusunda motive etmeyi ummaktadırlar.

Bu yöntemle her bir işyeri için kişisel bir katkı payı oranı belirlenir. Katkı payı bir işyerindeki bütün çalışanlara ödenen ücret toplamının yüzdesel oranı alınarak hesaplanır. Meslek Kooperatifleri'nin ortalamada katkı payı oranları 2006 yılında ücretlerin toplamının yüzde 1,33'ü kadardır. Katkı payı ihtiyaçların karşılanması prensibine dayanılarak belirlenmektedir.

Meslek Kooperatifi takvim yılının sonunda finansal ihtiyacını belirleyerek üyelerine sunmaktadır. Kurum ihtiyacını, herhangi bir kâr amacı gütmeksizin sadece gerekli harcamalarını karşılayacak şekilde belirler.

3.2. Kaza Önleme

İş kazalarını önlemek yasal kaza sigortalarının en önemli görevleri arasında yer almaktadır. Amaç iş kazalarını, meslek hastalıklarını ve işle bağlantılı sağlık risklerini önlemektir. Güncel kaza önleme tedbirleri bir bütünlük içermektedir. Güvenlik tek-

niği ve çalışma sağlığı önlemleri olduğu kadar sağlığı koruma önlemlerini de kapsamaktadır.

Meslek Kooperatifi'nin kaza önleme hedefi, iş güvenliğinin sağlanması ve işçi sağlığının korunmasıdır. Kaza önleme hedefleri arasında danışmanlık, denetim, araştırma, geliştirme, mesleki eğitim ve bilgilendirme de vardır. Böylelikle işyerinde güvenlik ve sağlık için şartlar sağlanmış olur.

Etkili bir iş güvenliğinden işveren sorumludur. İlgili Meslek Kooperatifi bu konuda işverene destek vermektedir. İşveren işyerindeki güvenliği sağlamak için gerekli olan her şeyi düzenlemek ve hazırlamaktan sorumludur. İşveren, iş güvenliği ve önleyici sağlık hizmeti organize etmekten ve aynı zamanda örneğin baret, koruyucu ayakkabı, gözlük gibi kişisel koruyucuların temininden sorumludur.

Kaza veya sağlık tehlikesinin işletme veya organizasyon önlemleri ile önlenememesi halinde güvenlik teçhizatının çalışanlar tarafından kullanılması zorunludur. Çalışanlarının iş güvenliği önlemlerine uymasından işveren sorumludur. İşveren çalışanları bilgilendirmek ve bütün güvenlik tekniği ve sağlık önlemlerini denetlemek zorundadır. Bununla birlikte işveren risk değerlendirmesinden de sorumludur. Risk değerlendirmesi modern kaza önleme esasına dayanmaktadır. Geçmiş değil olasılıkları değerlendirmektedir. İşyerinde olası kaza tehlikeleri baştan itibaren bu yöntemle önlenmektedir.

3.3. Üst Denetim Yükümlülüğü

İşveren talimatları belirlemeli ve bu talimatlara uyulup uyulmadığını kontrol etmelidir. Ancak işletme büyüklüğü ve görevlerin karmaşıklığı işverenin görevini tek başına yerine getirmesini engellemesi halinde, işveren görevlerini, uygun eğitim almış ve elverişli çalışanları temsilci seçerek devredebilir. Ancak bunu gerçekleştirirken sorumluluk alanının sınırları belirlenmeli ve görevleri elverişli çalışanlar seçilmelidir. İşverenin işyerindeki genel denetleme yükümlülüğü devam eder. Bunun anlamı işveren işyeri iş güvenliğinden tek başına sorumlu olmaya devam eder.

3.3.1. Temsilci olarak Görevlendirme

Kendilerine görevler verilen çalışanlar gerekli talimatları ve önlemleri kontrol etmelidirler. İşverenin ise üst denetleme yükümlülüğü devam etmektedir. İşverenin görevleri arasında devredilen

işveren yükümlülüğünün çalışanlar tarafından yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmek vardır. İşveren çalışanlarına yatay veya dikey görevlendirme yapabilmektedir.

3.3.1.1. Çalışanın Dikey Görevlendirilmesi

Örnek olarak yönetici konumunda olan çalışanlar ve denetçiler dikey görevlendirilebilmektedir. Bu çalışanların görevleri iş tanımları ve iş sözleşmeleri ile belirlenmektedir. Ancak bu çalışanlara sözlü olarak da görevlendirme yapılabilmektedir. Dikey görevlendirme yapılan çalışanlar işletmedeki iş güvenliğine uyulması konusunu denetler ve güvenlik için münferit önlemler alırlar. Dikey görevlendirme yapılan çalışanların talimat verme yetkileri bulunmaktadır. Bir yetersizliğin belirlenmesi halinde derhal önlem alınır.

3.3.1.2. Çalışanların Yatay Görevlendirilmesi

Bu kişiler örneğin özel olarak iş güvenliği için eğitim almış kişilerdir. Yükümlülüklerin bu kişilere devredilmesi ancak görevin, yükümlülüklerin ve hakların yazılı olarak açıklanarak bildirilmesi ile gerçekleşir.

Görevleri yüklenen kişi, görevi yazılı olarak kabul etmelidir. İşveren, çalışanın görevini yükümlülüklerine uygun olarak yerine getirip getirmediğinden sorumludur. İş güvenliğinden sorumlu kişiler tesis ve teçhizat, çalışma araçları, çalışma malzemeleri ve süreçleri ile çalışma yeri ve risk değerlendirmesi ilgili bütün iş güvenliği tekniği sorunları konusunda işvereni bilgilendirirler. Bu kişiler önlemlerin en iyi şekilde, nasıl giderilebileceği konusunda önlemler önerirler ve kaza nedenlerini araştırırlar.

Bununla birlikte işyerinde istihdam edilen bütün çalışanların güvenli davranış sergilemeleri için çalışanlara kaza ve sağlık riskleri konusunda bilgi verirler. Dikey olarak görevlendirilen çalışanlara kıyasla talimat verme yetkileri bulunmamaktadır. Bu nedenle bu kişilerin yükümlülükleri arasında işvereni bilgilendirmek ve mevcut bütçe konusunda uyarmak bulunmaktadır. İşveren belirlenen eksikliklerin giderilmesi konusunda sorumluluk taşımaktadır. Yatay olarak görevlendirilebilecek diğer çalışanlar arasında iş güvenliği uzmanları, işyeri konseyi üyeleri ve işyeri hekimi vardır. İşyeri hekimi işvereni iş tıbbı konusunda bilgilendirir. Çalışanları muayene eder, iş sağlığı konusunda bilgilendirir.

3.3.1.3. Özel Durum: Küçük ve Orta Ölçekli İşyerleri

Çoğu zaman küçük ve orta ölçekli işyerleri maliyet sebepleri nedeniyle iş güvenliği için uzman ve kalifiye işgücü istihdam etmekte zorlanırlar. Bu tür işyerleri, gerekli olması halinde tek imkan olarak, iş güvenliği uzmanlarından danışmanlık hizmeti alabilmektedir. Ancak işveren bu durumda dahi üst denetleme yükümlülüğünden vazgeçemez.

3.3.2. Eğitim

İşverenin üst denetleme yükümlülüğünü yerine getirebilmek için iş güvenliği ve işçi sağlığı alanında bilgi sahibi olması gereklidir. İşverenin dikey veya yatay olarak görevlendirdiği çalışanlar da gerekli eğitimi almış olmalıdırlar. Örneğin Almanya'da faaliyet gösteren yaklaşık 30 Meslek Kooperatifi'nin eğitim kurumunda bu konuda eğitim verilmektedir. Buralarda bilimsel bilgi ve metot temeli esas alınarak yasal kaza sigortalarına dayanan bir eğitim verilmektedir. Seminerler belirli hedef gruplarına yöneliktir. Eğitimler işveren, yönetici işgücü, işletme temsilcisi, işyeri hekimi, iş güvenliği için kalifiye işgücü, iş güvenliği uzmanları olduğu kadarıyla tasarımcılar, pazarlamacılar ve büyük oranda işletmede uzman olarak istihdam edilen çalışanlara yöneliktir. Ancak sadece işletmede çalışan teknik işgücü değil aynı zamanda da işletme dışı güvenlikten sorumlu kalifiye işgücü ve uzmanlar da devlet tarafından tanınan yerlilikte sahip olmak için eğitimlere katılabilirler.

4. İş Güvenliği: Sistemli organizasyon

İş güvenliği sadece yönetmeliklerin yerine getirilmesi anlamına gelmemektedir. Etkili bir iş güvenliğinin, çalışma şartlarının sürekli değiştiği ve sürekli yeni tehlike kaynaklarının ortaya çıktığı bir ortamda, iyi çalışan bir sistem olarak işletmede kurulması gerekmektedir. Bu bir iş güvenliği Yönetimi Sistemi "Arbeitsschutzmanagement-System (AMS)"nin kurulması ile mümkündür. Her Meslek Kooperatifi kendi sektörüne özel ve kişisel olarak her işletmeye uyum sağlayabilecek iş güvenliği yönetimi sistemi sunmaktadır. Hedef bir bütün olarak iş güvenliğinin geçirgen, bütün boyutları ve bütün faaliyetlerde kaynaştırılabilir olmasıdır. Bu sayede iş güvenliği ve işçi sağlığı organizasyonunun optimize edilmesi ve işletmedeki arızanın azaltılması mümkündür.

İş Güvenliği Yönetimi Sistemi bir işletmenin, iş güvenliği ve işçi sağlığının işletme politikasında işletmenin temel hedefi olarak belirlenmesi ve uygulanmasını sağlar.

İş Güvenliği Yönetimi Sistemi;

- İşletmede iş güvenliği ve işçi sağlığı yapısının ve sürecinin yaratılmasına,
- İşletmedeki bütün yapı ve süreçlerde iş sağlığı ve güvenliği entegrasyonunun sağlanması ile bağlantılıdır.

Bir işletme İş Güvenliği Yönetimi Sistemi'ni uygulamaya koymak istediğinde işletmeye özgü İş Güvenliği Yönetimi Sistemi'ni somut olarak geliştirebilmesi için İş Güvenliği Yönetimi Sistemi şeklinde bir yönelme konseptine ihtiyacı vardır.

İş Güvenliği Yönetimi Sistemi karşılaştırılabilir, soyut, yardımcı bir kavramdır. Bu temel üzerinden işletme kendine özgü İş Güvenliği Yönetimi Sistemi'ni geliştirir ve uygular. İş Güvenliği Yönetimi Sistemi konsepti normlara, yol gösterici veya sektöre özgü tavsiyelere dayanabilir. Bir İş Güvenliği Yönetimi Sistemi nelerin ve hangi kriterler dikkate alınarak düzenlenmesi gerektiğini belirler. Ancak bir İş Güvenliği Yönetimi Sistemi nelerin ve hangi kriterlerin nasıl düzenlenmesi gerektiğini belirlemez. Kriterlerin nasıl belirleneceği kararı işletmeye aittir.

Böylelikle İş Güvenliği Yönetimi Sistemi her işletmeye özgü ve en iyi şekilde uyarlanabilmektedir. Her işletmenin yapı ve süreç organizasyonunda diğerlerinden ayırt edilen kendine özgü özellikler göstermesi nedeniyle sistem her durumda işletmeye özgü olur.

Bir İş Güvenliği Yönetimi Sistemi küresel, modern bir çalışma dünyasının bir parçasıdır. İş güvenliği, işletme organizasyonunun bütün seviyelerinde ağ ile bağlantılı olmalıdır. Mevcut yönetim yapıları kullanıldığında, sosyal sorumluluğun yerine getirilmesinin yanı sıra ekonomik avantajlar da ortaya çıkabilmektedir. Diğer bir avantaj ise iş akışında ve çalışılmayan sürelerde olası arızaların azaltılması ve çalışanların çalışmaya hazır oluşlarının artırılmasıdır.

Meslek Kooperatifleri buna benzer sistemlerin kurulmasında onlarca yıllık tecrübeye sahiptirler. Bazı diğer ülkeler benzer düşünceler geliştirmişlerdir. Türkiye'deki iş güvenliği için İş Güvenliği Yönetimi'nin uygulanması avantaj kazandıracaktır. Uluslararası uygun bir partner olarak sınıai Meslek Kooperatifleri mutlaka yardımda bulunacaklardır.